

VERVOLGACTIES ONDERNEMEN_

WAAROM IS DIT ONDERDEEL BELANGRIJK VOOR LEERLINGEN?

Feedback van de leraar kan leerlingen¹ verder helpen bij het leren en het plannen van stappen hierin. Echter heeft feedback vaak geen effect, bijvoorbeeld omdat leerlingen niet weten hoe ze verder moeten of de feedback niet begrijpen (Jonsson, 2012). Voor het effectief gebruik van feedback moeten de leerlingen weten hoe ze met de feedback om moeten gaan en wat ze ermee kunnen doen (O'Donovan et al., 2016).

Strategieën

Een obstakel bij het gebruik van feedback is het ontbreken van strategieën om met de feedback aan de slag te gaan (Jonsson, 2012). Daarom is het van belang dat leerlingen over een repertoire aan strategieën (acties) beschikken om productief te handelen bij het gebruik van feedback (Carless & Boud, 2018). Na het verkrijgen van feedback is het van belang dat leerlingen doelen stellen, een plan van aanpak maken voor de verwerking van feedback en hun voortgang monitoren (Molloy et al., 2019; Winstone et al., 2017).

Vervolgacties

In de fase van vervolgacties ondernemen leerlingen meedenken over de manier waarop zij verder willen werken aan hun doelen en hoe de stap om verder te leren wordt vormgegeven. Wanneer leerlingen mee kunnen bepalen wat hen helpt bij het leren, blijkt zowel het eigenaarschap als de motivatie te worden vergroot bij leerlingen. Hierbij is het van belang dat de leraar voor de leerlingen duidelijk maakt op welke wijze zij verder kunnen leren (Silfhout, 2020).

Feedbackvragen

Het is de taak van de leraar om proactief te zijn in het geven van informatie die zich richt op drie feedbackvragen en het ontwikkelen van manieren waarop leerlingen deze vragen aan zichzelf kunnen stellen. Hieronder worden de drie feedbackvragen toegelicht:

1. Waar ga ik heen? (feed up): Waar werkt de leerling naartoe?

Het gaat hierbij om de leerdoelen gerelateerd aan de opdracht of prestatie.

2. Hoe sta ik er nu voor? (feedback): Waar is de leerling nu?

Hierbij wordt gekeken naar de voortgang die is gemaakt om het doel te behalen.

3. Wat ga ik nu doen? (feed forward): Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?

Er wordt gekeken welke activiteiten uitgevoerd moeten worden om verdere voortgang te maken om het doel te behalen (Hattie & Timperley, 2007).

Er kan een ideale leeromgeving of leerervaring ontstaan wanneer zowel leraren als leerlingen antwoorden zoeken op de drie feedbackvragen. De antwoorden op deze vragen bevorderen het leren wanneer er een verschil bestaat tussen huidig begrip en prestatie en het doel. De antwoorden kunnen het zoeken naar aanwijzingen en taakprocessen die tot

¹ Er is nog weinig bekend over de feedbackgeletterdheid van leerlingen in het voortgezet onderwijs. De hier besproken bevindingen zijn afkomstig uit onderzoek dat is verricht onder studenten in het hoger onderwijs. Wij nemen echter aan dat wat voor studenten geldt, in grote lijnen ook voor leerlingen zal gelden.

begrip leiden vergroten. Hierdoor wordt het verschil tussen het huidige begrip en prestatie en het doel verkleind; dit is een belangrijk doel van feedback (Hattie & Timperley, 2007).

Niveaus van feedback

Wanneer er feedback gegeven wordt kan deze feedback gericht zijn op verschillende niveaus. Hattie en Timperley (2007) onderscheiden hierbij vier niveaus:

- **Taakniveau:** feedback op dit niveau wordt ook wel corrigerende feedback genoemd; de feedback geeft aan hoe goed de taak is uitgevoerd. Deze feedback kan betrekking hebben op netheid, correctheid, gedrag of een ander onderdeel dat in verband staat met het uitvoeren van de taak.
- **Procesniveau:** Op dit niveau is de feedback gericht op het proces om een taak te voltooien. Hierbij gaat het om leerprocessen die nodig zijn voor het begrijpen en uitvoeren van de taak of het verwerken van informatie.
- **Niveau van zelfsturing:** Hierbij worden aanwijzingen gegeven over de wijze waarop leerlingen de uitvoering van de taak kunnen monitoren, sturen en reguleren.
- **Persoonlijk niveau:** Hierbij is de feedback gericht op persoonskenmerken. Deze feedback is het minst effectief; het biedt vaak geen specifieke informatie die helpend kan zijn bij de volgende stap in het leerproces (Hattie & Timperley, 2007).

Wat zijn de doelen voor leerlingen waaraan gewerkt kan worden?

- Leerlingen ontwikkelen een repertoire van acties die ze kunnen uitvoeren wanneer ze feedback hebben ontvangen;
- Leerlingen ontwikkelen vereiste vaardigheden voor het opstellen van een plan op basis van de ontvangen feedback op hun werk door het gebruik van de flowchart.

Tips voor leraren bij het werken aan deze vaardigheid met leerlingen:

- Het is van belang dat het leerdoel/de leerdoelen helder zijn en dat de feedback aan deze doelen gerelateerd is. Voor extra informatie hierover zie het onderdeel **Verwachtingen Verhelderen**;
- Wanneer een leerling aan de slag gaat met de feedback die hij heeft ontvangen, is het belangrijk dat hij de waarde hiervan inziet. Om dit inzichtelijk te maken voor de leerlingen kan de volgende werkvorm uit het onderdeel **Feedback vragen en ontvangen** worden uitgevoerd: **Werkvorm 1: Doel, waarde, vormen en bronnen van feedback**. De leerlingen kunnen ook gebruik maken van de **Feedback informatiekaarten** die horen bij **Werkvorm 3: Feedback informatiekaarten** uit het onderdeel **Feedback zoeken/ontvangen**.

Gebruikte Literatuur

- Carless, D., & Boud, D. (2018). The development of student feedback literacy: enabling uptake of feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 43(8), 1315-1325.
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of educational research*, 77(1), 81-112.
- Jonsson, A. (2012). Facilitating productive use of feedback in higher education. *Active Learning in Higher Education*, 14(1), 63-76.
- Molloy, E., Boud, D., & Henderson, M. (2019). Developing a learning-centred framework for feedback literacy. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 45(4), 527-540.
- O'Donovan, B., Rust, C., & Price, M. (2016). A scholarly approach to solving the feedback dilemma in practice. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 41(6), 938-949.
- Silfhout, G. van (2020). *Formatief evalueren in het voortgezet onderwijs: Werken aan groei*. Enschede: SLO.
- Winstone, N. E., & Nash, R. A. (2016). *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*. Higher Education Academy.
- Winstone, N. E., Nash, R. A., Parker, M., & Rowntree, J. (2017). Supporting Learners' Agentic Engagement With Feedback: A Systematic Review and a Taxonomy of Recipience Processes. *Educational Psychologist*, 52(1), 17-37.

WERKVORM 1: IDENTIFICEREN VAN ACTIES

Doel:

Leerlingen ontwikkelen een repertoire van acties die ze kunnen uitvoeren wanneer ze feedback hebben ontvangen.

Korte omschrijving:

De leerlingen bespreken welke acties ondernomen kunnen worden aan de hand van voorbeelden van geschreven feedback.

Benodigde materialen:

- Werkblad *Voorbeelden geschreven feedback*;
- Grote vellen papier.

Stapsgewijze uitvoering van de werkvorm:

Tijdsindicatie: 45 minuten

1. Verdeel de leerlingen in groepjes van vier. Elk groepje krijgt een aantal voorbeelden van geschreven feedback (werkblad *Voorbeelden geschreven feedback*). Het is hierbij belangrijk dat elk groepje voorbeelden van geschreven feedback op verschillende niveaus (taak, proces en zelfsturing) ontvangt. Voor meer informatie hierover lees **Niveaus van feedback** in de inleiding.

2. Laat de groepjes de voorbeelden van de geschreven feedback bespreken en een lijst opstellen met acties die ondernomen kunnen worden om te verbeteren, naar aanleiding van de feedback. De leerlingen kunnen hun antwoorden op een groot vel papier zetten om het delen met de andere groepjes makkelijker te maken. Wanneer leerlingen moeite hebben met het bedenken van acties, kan je als leraar de discussie ondersteunen door 'kopjes' aan te geven waaronder actiepunten kunnen worden opgesomd. Bijvoorbeeld:

- Mensen bij wie ik terecht kan voor extra ondersteuning
- Middelen die ik zou kunnen gebruiken

3. Vervolgens bespreekt elk groepje met de klas de opgestelde acties, passend bij de ontvangen feedback. Moedig hierbij klassendiscussie aan.

Belangrijke aandachtspunten/tips:

- De voorbeelden van de geschreven feedback zijn geen voorbeelden van wat nu goede feedback is; er wordt niet benoemd wat er beter kan en hoe iemand kan verbeteren. Het is zinvol om bij deze werkvorm feedback in te zetten die leerlingen zelf hebben ontvangen bij bijvoorbeeld een opdracht. Of je kan als leraar zelf voorbeelden van gegeven feedback verzamelen om de leerlingen hiermee te laten oefenen.

Bron:

Deze werkvorm is gebaseerd op activiteit A2 van *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*: Winstone, N. E., & Nash, R. A. (2016). *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*. Higher Education Academy.

WERKBLAD VOORBEELDEN GESCHREVEN FEEDBACK

Taakniveau

De bronvermelding klopt niet
De berekening is niet correct
Het antwoord is fout
De inhoud sluit niet aan bij de opdracht

Procesniveau

Gebruik een andere strategie om het antwoord te berekenen
Je hebt vijftien van de twintig opgaven goed
Je hebt nu alleen informatie gezocht door in het boek te kijken. Op welke manier kan je nog meer informatie opzoeken?
Maak een goede planning voor jezelf waarin staat wat je wanneer gaat doen

Niveau van zelfsturing

Vraag eerder om hulp wanneer je vastloopt
Hoe zorg je ervoor dat je in de toekomst minder fouten maakt?
Wat heeft je geholpen?
Hoe ga je dit onthouden voor de toekomst? (ezelsbruggetjes)

WERKVORM 2: OPSTELLEN VAN EEN ACTIEPLAN

Doel:

Leerlingen ontwikkelen vereiste vaardigheden voor het opstellen van een plan, op basis van de ontvangen feedback op hun werk, door het gebruik van de flowchart.

Subdoelen:

- Leerlingen krijgen inzicht in hun huidige begrip en prestaties;
- Leerlingen stellen een plan op aan de hand van de ontvangen feedback met behulp van de flowchart;
- Leerlingen verwerken de ontvangen feedback om de verschillen tussen hun huidige begrip en prestatie en het leerdoel te verkleinen met behulp van het opgestelde plan.

Korte omschrijving:

De leerlingen bekijken aan de hand van de flowchart de ontvangen feedback op hun werk. Hierbij is het van belang dat alle leerlingen feedback hebben ontvangen. De leerlingen focussen door het gebruik van de flowchart en het werkblad op waar ze naartoe moeten (leerdoelen), waar ze staan (wat gaat al goed en wat moet beter), en hoe ze nu verder moeten (acties plannen).

Benodigde materialen:

- *Flowchart Feedbackvaardigheden*;
- Werkblad *Flowchart*;
- Feedback op het werk van leerlingen.

Stapsgewijze uitwerking van de werkvorm:

Tijdsindicatie: 1 uur

1. Als leraar is het belangrijk om duidelijk te maken aan de leerlingen dat het voor het effectief plannen van acties belangrijk is om te weten:

- Wat de leerdoelen zijn;
- Wat er nog verbeterd moet worden;
- Welke acties ondernomen moeten worden om te kunnen verbeteren.

2. Bespreek vervolgens de flowchart met de leerlingen. Dit kan aan de hand van een ingevuld voorbeeld van het Werkblad *Flowchart*. Op het werkblad staan vragen die ook worden gesteld in de flowchart.

Bij het toelichten van de vraag 'Ben je er klaar voor om met de feedback aan de slag te gaan?' is het van belang dat leerlingen snappen dat het hier gaat om de impact die feedback kan hebben op emoties. Het is niet erg als leerlingen er nog niet 'klaar' voor zijn om de feedback te lezen en dit op een later moment alsnog doen. Het is hierbij wel van belang dat leerlingen de feedback op een later moment ook echt weer oppakken en niet laten liggen. Leerlingen kunnen hierbij bijvoorbeeld een reminder instellen voor zichzelf.

3. Bespreek de vragen met de leerlingen en welke acties zij kunnen uitvoeren wanneer zij 'nee' antwoorden op een vraag. Ga ook in gesprek met de leerlingen over welke acties zij ondernemen wanneer zij feedback hebben ontvangen. Dit is helpend voor leerlingen om straks zelf acties op te stellen. Bespreek met de leerlingen hoe een plan eruit ziet: welke

acties worden eerst ondernomen en wat moet je hiervoor doen.

4. Na het klassikaal bespreken van de flowchart en het werkblad gaan de leerlingen zelfstandig aan het werk met hun ontvangen feedback. Aan de hand van de flowchart en het werkblad lezen de leerlingen individueel hun eigen feedback door en vullen het werkblad in. De leerlingen maken de stappen van de flowchart inzichtelijker voor henzelf door deze op het werkblad te noteren.

5. Na het invullen van het werkblad bespreken de leerlingen in groepjes van vier de opgestelde acties.

6. Hierna delen de groepjes hun top 3 acties met de klas. Het kan leerzaam zijn voor leerlingen om te horen welke acties anderen hebben overwogen om soortgelijke problemen aan te pakken.

Belangrijke aandachtspunten/tips:

- De flowchart is beschikbaar in A3 en A4 formaat. Daarnaast zijn er ook online versies in de vorm van een PowerPoint.
- Bespreek aan het einde van de les de verschillende acties van de leerlingen. Hierbij is het nuttig om te kijken welke acties effectief zijn. Een passend gespreksonderwerp hierbij is het bespreken hoe acties die minder effectief zijn, aangepast kunnen worden om effectiever te zijn. Hiernaast kan met de leerlingen worden besproken of zij denken dat ze genoeg doen met hun feedback.

Bronnen:

- Deze werkvorm is gebaseerd op activiteit A3 van *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*: Winstone, N. E., & Nash, R. A. (2016). *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*. Higher Education Academy.
- Ter inspiratie voor deze flowchart is gebruikgemaakt van de DEFT Flowchart: Winstone, N. E., & Nash, R. A. (2016). *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*. Higher Education Academy.
- De vragen in de flowchart zijn gebaseerd op de 'Drie Feedback Vragen' volgens Hattie en Timperley (2007).

WERKBLAD FLOWCHART

Wat is het leerdoel/zijn de leerdoelen waar je aan werkt?
Wat heb je al goed gedaan om het leerdoel te behalen?
Wat moet je nog verbeteren om het leerdoel te behalen?
Welke acties ga je ondernemen om te verbeteren?
Hoe ga je deze acties uitvoeren?
Plan (welke acties ga je uitvoeren en hoe ga je deze uitvoeren)

FLOWCHART FEEDBACKVAARDIGHEDEN

WERKVORM 3: OPSTELLEN VAN EEN ACTIEPLAN IN TWEETALLEN

Doelen:

- Leerlingen ontwikkelen vereiste vaardigheden voor het opstellen van een plan, op basis van de ontvangen feedback op hun werk, door het gebruik van de flowchart;
- Leerlingen ontwikkelen een repertoire van acties die ze kunnen uitvoeren wanneer ze feedback hebben ontvangen.

Korte omschrijving:

Leerlingen kijken kritisch naar hun eigen ontvangen feedback en die van een medeleerling en stellen samen acties op om de feedback te verwerken met behulp van de flowchart

Benodigde materialen:

- *Flowchart Feedbackvaardigheden*;
- Werkblad *Flowchart*;
- Feedback op het werk van leerlingen.

Stapsgewijze uitwerking van de werkvorm:

Tijdsindicatie: 45 minuten

1. De leerlingen bekijken eerst individueel hun ontvangen feedback met behulp van de flowchart en vullen hierbij eventueel het werkblad *Flowchart* in.
2. Vervolgens gaan de leerlingen in tweetallen aan de slag, leerling A en leerling B. Hierbij kijken de leerlingen eerst naar de feedback van leerling A. Leerling B stelt hierbij de vragen uit de flowchart aan leerling A en samen bespreken zij de gegeven antwoorden en de acties die ondernomen kunnen worden.
3. Vervolgens worden de rollen omgedraaid. Op deze manier kunnen de leerlingen ideeën met elkaar opdoen en met elkaar meekijken. Hierdoor kunnen de leerlingen elkaar helpen met het bedenken van acties om een actieplan op te stellen om vervolgens met de feedback aan de slag te gaan.

Belangrijke aandachtspunten/tips:

- De flowchart is beschikbaar in A3 en A4 formaat. Daarnaast zijn er ook online versies in de vorm van een PowerPoint.
- Zorg ervoor dat de leerlingen kritisch met elkaar meekijken. Laat de leerlingen hierbij duidelijk aan elkaar uitleggen waarom ze bepaalde acties wel of juist niet uitvoeren.

Bronnen:

- Deze werkvorm is gebaseerd op activiteit A3 van *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*: Winstone, N. E., & Nash, R. A. (2016). *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*. Higher Education Academy.
- Ter inspiratie voor deze flowchart is gebruikgemaakt van de DEFT Flowchart: Winstone, N. E., & Nash, R. A. (2016). *The Developing Engagement with Feedback Toolkit*. Higher Education Academy.
- De vragen in de flowchart zijn gebaseerd op de 'Drie Feedback Vragen' volgens Hattie en Timperley (2007).

WERKBLAD FLOWCHART

Wat is het leerdoel/zijn de leerdoelen waar je aan werkt?
Wat heb je al goed gedaan om het leerdoel te behalen?
Wat moet je nog verbeteren om het leerdoel te behalen?
Welke acties ga je ondernemen om te verbeteren?
Hoe ga je deze acties uitvoeren?
Plan (welke acties ga je uitvoeren en hoe ga je deze uitvoeren)

FLOWCHART FEEDBACKVAARDIGHEDEN

OPEN UP
NEW **HAN_** UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES
HORIZONS.